

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y. ET L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DU COMITE INTERACADEMIQUE
DE BALKANOLOGIE DU CONSEIL DES ACADEMIES
DES SCIENCES ET DES ARTS DE LA R.S.F.Y. ET DE L'INSTITUT
DES ETUDES BALKANIQUES

X

BELGRADE 1979.

вршени су према њиховој основној намени — дати су абecedним редом (убицирани и неубицирани), док је метод излагања у другом делу — о урбанистичком развоју — хронолошки.

Књига је снабдевена одговарајућим илустративним материјалом (цртежи, слике, планови, реконструкције и сл.), као и регистром објеката (дати су по врстама).

По добром обичају дати су библиографија и резиме (на енглеском).

Тако је захваљујући овој истрапној и добро рабеној студији бачено много светла на 346 година бурне прошлости нашег главног града. И истраживачи било којег штава из турског периода београдске историје никако неће моћи заобићи ову драгоцену књигу.

Олга Зиројевић

Mustafa Ali Mehmed, *ISTORIA TURCILOR*,
București 1976, стр. 447

У издању „Editura Științifică și Enciclopedică” у Букурешту изашла је монографија Mustafe Ali Mehmeda, вишег научног сарадника Балканолошког института у Букурешту под насловом *Историја Турака*.

Наслов ове књиге може да заведе читаоца. Европа, која је најпре имала везе са Селџуцима а касније са Османлијама, научила је да под именом Турака види ова два огранка разнородних турских племена, поглавито Османлија који су више векова господарили добрим делом Европе и угрожавали њен развој. Имајући у виду тај моменат а желећи да пружи потпуну историју Турака аутор је прибегаво средњем решењу. Тако, говорећи уопштено, његова књига представља у првим поглављима општу историју турских племена све до издвајања Селџука и Османлија, док у каснијим поглављима његово интересовање концентрише се на Цариград и односе Порте према Истоку и Западу, а никако на живот осталих турских племена који нису имали утицаја на формирање савремене европске констелације. У тим оквирима аутор се прикватно савршене равнотеже приказујући нам читавау Отоманску империју са периодом њеног успона у Европи, Азији и Африци и епохом отоманског повлачења у природне границе, са дефинитивним прелазом на републику.

Поред политичких догађаја који представљају окосницу књиге, ау-

тор је, на бази бројне литературе и улажења у појединости (али некад сувишности), успео да нам прикаже политичко, војно, економско и морално уређење ове државе која је дуго угрожавала европски политички систем. Ако изузмемо политичке догађаје који су нам познати у вези с Турцима из опште историје, морамо признати да нам је аутор ипак у једном тому презентирао чињенице које пружају пун увид у турску моћ као и разлоге њеног потоњег опадања.

Већи број историјских карата и фотографија (црно беле и у боји) употпуњава вредност ове особите књиге, која представља исто толико прилог култури, колико чистој историји.

Најинтересантније је да аутор није посебно навео литературу којом се служио, иако је она врло богата и разнородна, и европска и источњачка, како се може видети из бројних фуснота. Међутим, књигу је пропратио са више прилога. Један од њих се односи на хронологију Селџучких династија, други даје списак свих отоманских султана и великих везира, трећи доноси попис свих кримских ханова, четврти даје списак свих министара спољних послова, пети даје списак дипломата. Томе треба додати речник који објашњава турске и источњачке речи без којих се ова књига не може замислити. Напоследку ту је и индекс који олакшава служење књигом.

Монографија Mustafa Ali Mehmeda написана на основу веома богате литературе, пружа могућност историчарима да се још боље информишу о историји Отоманске империје која је векови-ма била на тлу Европе и пред-

стављала опасност по независност многих народа а нарочито балканских народа, који су вековима били поробљени и осетили на својим сопственим плећима шта значи отоманско поробљавање.

Милан Ванку

Nicolae Ciachir, RAZBOIUL PENTRU INDEPENDENTA ROMANEIEI
IN CONTEXTUL EUROPEAN (1875—1878),
Bucureşti 1977, str. 341

У издању „Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică” у Букурешту изашла је монографија професора др Николаја Чакира под насловом „Рат за независност Румуније у европском контексту 1875—1878”.

Прошла година, у којој је прослављена стогодишњица румунске независности, била је повод да се оживе многи догађаји и да се размотре са модерног становишта после једновековне временске дистанце. У тим оквирима треба видети и књигу познатог румунског историчара Н. Чакира, који се већ дуже времена озбиљно бави, у контексту румунске историје, и традиционалним везама између Румуна и наших народа. Као и увек, аутор је и овом приликом настојао да једно питање сагледа у вези с Европом и са непосредно заинтересованим државама после успешног завршетка рата с Портом и два мира — решавање тзв. Источне кризе 1875—1878.

Иако је реч о балканском и, у крајњој линији, опште европском проблему, не треба заборавити да румунски историчар прати догађаје из перспективе своје земље. То не значи да му нису непознати извори на језицима других балканских народа или да је пренебрегао гледиште наше историографије.

Књига је подељена на шест поглавља. Прво поглавље (стр. 7—45) даје ситуацију на Балкану уочи промене европске политичке карте и уједно указује на врло богату библиографију о овом проблему у којој наводи и радове многих наших историчара. Следеће поглавље (стр. 46—119) даје у кратком приказ румунске историје од доласка Турака на Дунав па све до избијања рата. Треће по-

главље (стр. 120—145) говори о почетку устанка на Балкану и о ставу европске дипломатије. Четврто поглавље (стр. 146—222) посвећено је опису самих армија учесника у рату, као и сам ток рата. Пето поглавље (стр. 223—279) је несумњиво и најинтересантније јер даје слику дипломатске активности и догађаје који су и данас, после 100 година у центру пажње балканских народа. Реч је о дипломатској игри која се водила, после потписивања примирја, преко Сан Стефана све до Берлинског конгреса. Аутор указује на заинтересованост европских сила, на ставове појединих заинтересованих земаља као и на разлоге који су довели до два разнородна решења, настојећи увек да расуђује на основу докумената а не емоционалних ставова. Последње поглавље (стр. 280—297) представља резимирање већ реченог с посебним задржавањем на ситуацију у Добруџи, тада присаједињеној Румунији, а у којој је привредни живот био ратом потпуно парализан.

Мишљења смо да ће ова књига умногоме да осветли некадашњу политичку игру, у првом реду када знамо да су извесни историчари и данас склони да мистификују неке догађаје.

Књига је пропраћена са више прилога. Ту је најпре хронологија главних догађаја у доба Источне кризе (стр. 304—310), затим списак шефова држава и влада као и дипломатских представника у истом периоду (стр. 310—316). Напошетку се налази индекс имена (стр. 317—337) који омогућава лакше коришћење књиге.

Милан Ванку

Др Енвер Реџић, АУСТРОМАРКСИЗАМ И ЈУГОСЛОВЕНСКО ПИТАЊЕ, Народна књига и Институт за савремену историју, Београд 1977, стр. 497

Књига Енвера Реџића *Аустромарксизам и југословенско питање* разматра једну од најкрупнијих тема новије историје, односе великих и малих народа. У конкретном случају ради се о судбини јужнословенских народа у вртлогу збивања и односа на југоистоку Европе у другој половини XIX и почетком XX века.

Најистакнутији представници Аустријске социјалне демократије, у већини случајева активисти Друге интернационале, у директном сусретању са тежњама и потребама ослобођења малих балканских народа, нису могли да се ослободе свога припадања и служења бићу и идеји „великог“ народа нити су прихватили право самоопредељења малих народа. Тражећи за то могућа оправдања они су све до краја првог светског рата претпостављали Аустро-Угарску свим другим идеалима и принципима. На тај начин они су пробуђеном националном покрету малих народа на југоистоку Европе место помоћи стварали још једну препреку више на њиховом дугом и тешком путу, до слободе.

Као искусни истраживач и изванредни познавалац новије историје Реџић је кренуо са истраживањем и обрадом узрока и идејних корена који су аустромарксизам навели на негирање права јужнословенских народа на самоопредељење које ће доминирати у Социјалдемократској партији Аустрије све до 1918. године.

Он корене и основе овој појави тражи и открива у Хегеловој епохи немачке филозофије и у неким, на брзину писаним чланцима, Маркса, и нарочито Енгелса, у вези са учешћем словенских народа у контрареволуцији 1948. године. Енгелсове тврдње и пароле о историјским и неисторијским народима, о посебној и хиљадугодишњој културној мисији Немаца и Мабара на југоистоку Европе, о немогућности националне еманципације малих славенских народа на Балкану, и посебно његове тезе о потреби жртвовања интере-

са малих народа у име револуција и покрета великих народа, служиле су као штит аустромарксизма у борби против примене права самоопредељења јужнословенских народа.

Реџић је у прве три главе своје књиге (стр. 5—56) изложио процес сазревања ове подлоге аустромарксизма на тлу Аустрије, не заповестујући и спољне утицаје који ће допринети њеном дефинитивном уобличавању. У фази дозревања корена и основа теорије аустромарксизма знатну улогу је одиграо и један од најистакнутијих теоретичара и активиста Друге интернационале Карло Кауцки, нарочито својим мишљењем да је могуће наћи решење проблема народа у Аустрији, преуређењем ове старе империје на основама националног федерализма.

На овим основама формираће се у оквирима Аустроугарске социјалдемократије под крај прошлог столећа, аустромарксистичка теорија могућих путева решавања све замршенијих међународних односа у Аустро-Угарској, на принципу територијалне, персоналне и културне аутономије. Сви ови видови аутономије за коју су се залагали водећи чиниоци социјалистичког покрета у Аустрији: Карл Ренер, Ото Бауер, Виктор Адлер и други, имали су као истурени циљ очувања реформисане Аустро-Угарске. Мали народи, служиће интересима „велике“ земље и народа који је показао своју културну и социјалистичку традицију, према мишљењу аустромарксиста морали су да се одрекну права на самоопредељење и издавања. Овим питањима аутор посвећује IV, V и VI главу своје књиге (стр. 57—190).

Четири наредне главе (стр. 191—430) Реџић је посветио обради уплива и утицаја аустромарксизма на социјалдемократске покрете јужнословенских земаља са посебним освртом на погледе словеначке, хрватске и босанске социјалдемократије на решавање јужнословенског питања и на станови-

ште Српске социјалдемократске партије према балканском и југословенском питању.

Захваљујући своме месту и улози у водећим привредним, културним и другим центрима монархије, својим активним учествовањем у разним форумима међународног социјалистичког покрета, као и низу других чинилаца, аустројска СДП је успела да оствари веома јак утицај у свим социјалдемократским покретима у земљама југоисточне Европе и посебно у покретима јужнословенских народа који су живели у саставу Аустро-Угарске. Знатни ушљиви аустромарксиста били су остварени и у области гледања СД партија и странака у јужнословенским земљама монархије на могуће путеве решавања националног питања и међунационалних односа у Монархији. Рецић је у поменутих главама одређену пажњу посветио научној анализи аустромарксистичких утицаја у Хрватској, Босни и Херцеговини и Словенији и посебно развитку отпора и борбе против тих утицаја, нарочито против разних видова аутономије и тзв. триализма Аустроугарске монархије који ће доминирати у време првог светског рата.

У XI глави (стр. 431—472) аутор је дао целиовит синтетички закључак у коме су изложени основни садржаји односа аустромарксизма и југословенског питања у теорији и пракси.

Тек кад читалац стигне до краја ове веома интересантне књиге, долази до сазнања о њеној пуној

вредности и о напорима које је аутор морао уложити приликом њене израде. Сама тема, иако на први поглед једноставна, представља читаво богатство ширих и ужих тематских области и питања најуже везаних са судбином националног ослобођења јужнословенских народа. Сиромаштво домаћих извора и литературе присиљавало је аутора да тежиште рада пренесе на истраживања ван земље. Аутор, најчешће, није имао ослонца у истраживању и обради, и читав низ питања морао је да разматра и обрађује сам и из основа. И поред овога богатства тема, разних гледања и испреплитања веза и утицаја, аутор је успео да оствари континуитет излагања при чему му је олакшицу чинила изванредно постављена композиција књиге.

Доста обиман резиме на немачком олакшаће овој књизи пут у иностране библиотеке и њено коришћење, нарочито у земљама немачког језичког подручја. Књига је обезбеђена са потребним научним апаратом и регистром личних имена, што је од посебне важности за њено коришћење у научне сврхе. По свим својим целиовитим квалитетима ова нова књига др Енвера Рецића заслужује пуну пажњу науке и шире читалачке публике. С обзиром на целиовито схваћање и веома успешну обраду једног од најкрупнијих питања историје народа Југославије, она представља значајан допринос нашој све комплетнијој историографији.

Душан Лукач

Nicolae Iordache, LA PETITE ENTENTE ET L'EUROPE,
Genève 1977, str. 397

У издању Универзитетског института за високе међународне студије Универзитета у Женеви изашла је монографија Румуна Николаја Јордакеа под насловом *Мала Антанга и Европа*.

После бројних радова који се односе на савез трију земаља средње и југоисточне Европе, дошла је и књига студиозног Румуна као девета монографија о овом савезу.

Док су радови објављени пре рата третирали овај савез у процесу његовог живота тако да га нису могли разматрати са одребене временске дистанце, и док су се послератне монографије, иако у далеко повољнијем положају, ограничавале на допешене закључака на основу одређеног, понекад и непотпуног материјала, или се заустављале само на извесна